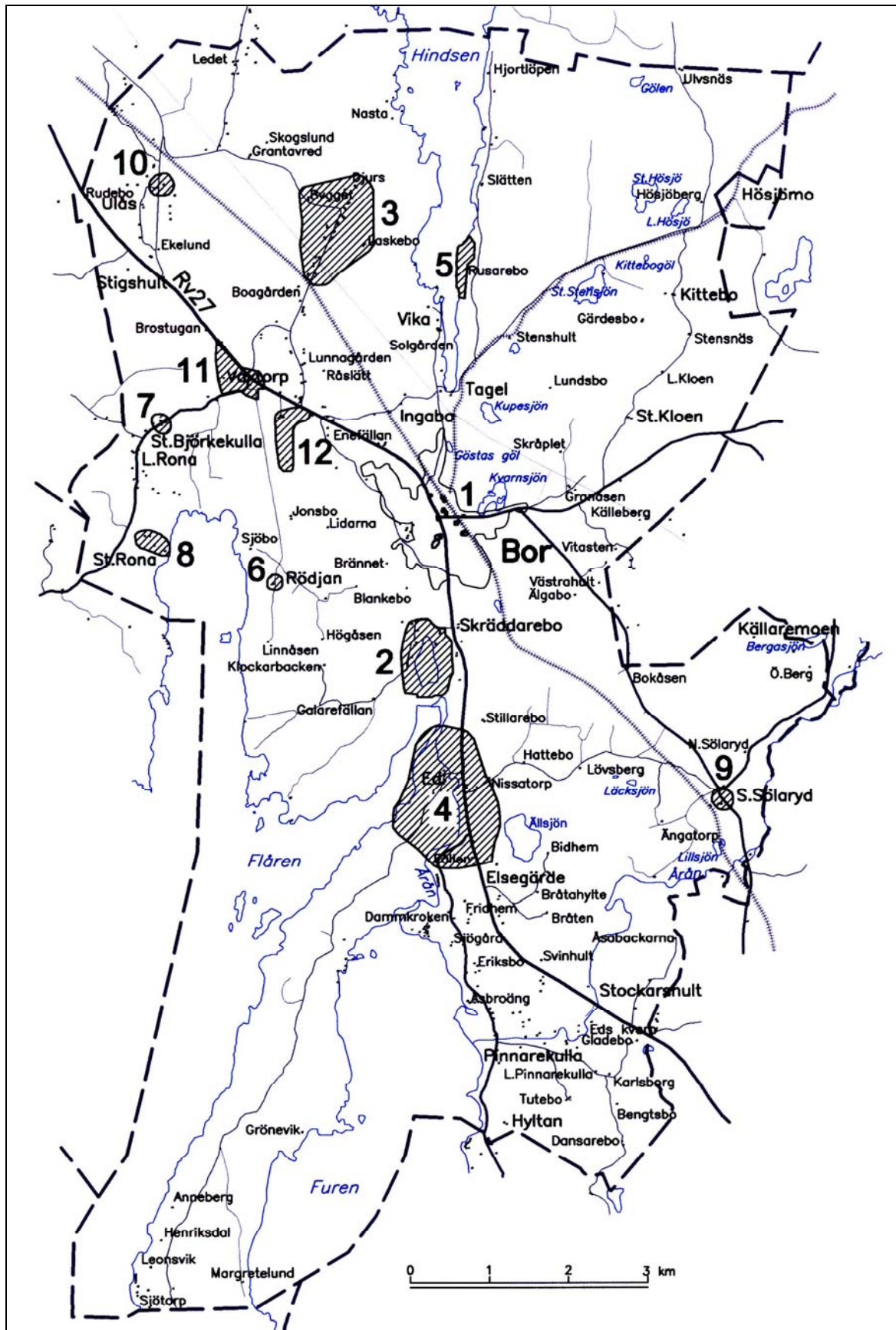

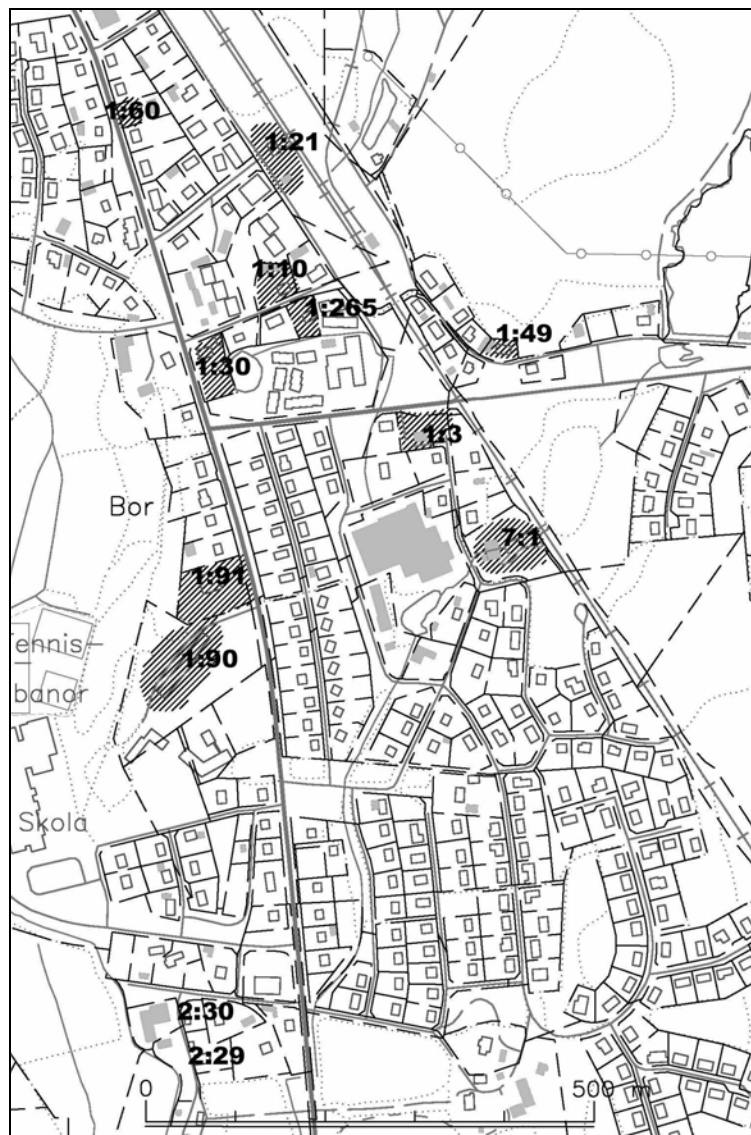
Värt att värna - Voxtorps socken

Karta över Voxtorps socken, med urval av objekt och miljöer.

Voxtorps socken ligger i Östbo härad, sydost om tätorten Värnamo. Under medeltiden skrevs sockennamnet "Owaxthorp". Den sydvästra delen avgränsas av sjöarna Flåren och Furen. I den norra delen sticker den spetsiga södra ändan av sjön Hindsen in i socknen. De tre långsmala sjöarna har alla en nordsydlig sträckning. Med början söder om Bor och väster om Flåren och Furen löper en åsrygg, Getaryggarna. Denna åssträckning har fungerat som en viktig kommunikationsled sedan förhistorisk tid (se ovan under Rydaholm, området Getaryggarna). Voxtorps nordvästra del karaktäriseras av ett öppet jordbrukslandskap, med bl a de vidsträckta byarna Ulås och Drömminge i centrum. Landskapet kring Eds herrgård karaktäriseras av en äldre godsstruktur. I samband med att Bor från 1902 blev ett stationssamhälle längs den nya järnvägssträckningen mellan Göteborg och Alvesta, utvecklades förutsättningarna för Bor som industriort. Tidigast hade sågverksnäringen en stor betydelse, bl a som underleverantör till de talrika snickerierna och möbelfabrikerna inom denna del av kommunen. Voxtorp har ca 1900 invånare.

1 - Bor

År 1902 drogs den nya järnvägslinjen mellan Göteborg och Alvesta genom Bors by och Bor utvecklades i och med detta till ett järnvägssamhälle. Järnvägens ankomst innebar att förutsättningarna för industriell verksamhet på orten kunde utvecklas ytterligare.

Vid Stationsvägen 3 ligger järnvägsstationen (Bor 1:21), uppförd efter samma typritning som de samtida stationsbyggnaderna i Horda och Rydaholm. Den timrade tvåvåningsbyggnaden har frontespis på långsidorna, utkragad övervåning med konsoler under denna och takfoten och ett brant sadeltak med tvåkupigt tegel. De ursprungligen rika lövsågerierna är delvis borttagna. Byggnaden har rundad, liggande panel i bottenvåningen och stående slät panel i övervåningen. Panelen var ursprungligen rödmålad, men är idag ljusgul. Stinsen hade sin bostad i byggnadens övervåning. Expeditionen på bottenvåningen har kvar sin inredning och fyller en viss praktisk funktion, medan väntsalen är uthyrd som lager. På den stenskodda perrongen finns ett ställverk. Få rester finns kvar av trädgården, men bokträdet söder om byggnaden planterades av den förste stinsen. I anslutning till stationsbyggnaden finns ett förråd/avträde. På den nordvästra sidan av bangården ligger några byggnader, bland annat ett vattentorn och ett magasin som nu brukas av den smalspåriga Ohsabanan, vilken går mellan Bor och Ohs bruk.

Järnvägsstationen i Bor, invigd 1902 (Bor 1:21)

Att Bor redan före järnvägens ankomst var en knutpunkt för resande framgår av att här har funnits gästgiverier i olika byggnader längs genomfartsvägen, den senare riksväg 27. Fastigheten på Gästgivarevägen 2 (Bor 1:30) var skjutshåll fram till 1922, vilket den bevarade skjutstavlan vittnar om. Här har även inrympts poststation. Bostadshuset är uppfört 1883, en timrad 1 ½ vånings byggnad med sexdelad plan, med en fasad i gråmålad locklistpanel. Mot Gästgivarevägen finns en tillbyggd inglasad veranda med snedställda och spröjsade kulörta glasrutor. Med gaveln mot vägen ligger en bod som i sina äldsta delar stammar från 1840-talet. Det timrade huset med faluröd locklistpanel har fönster försedda med järngaller. Mot söder gränsar tomten till kvarndammen.

F d gästgivargård vid Gästgivarevägen 2 i Bor (Bor 1:30)

Typiskt för det sena 1800-talets och sekelskiftets framväxande järnvägs- och industrisamhällen är uppförandet av påkostade, större trähus i två våningar i anslutning till järnvägen. Dessa inrymde bostäder och affärsverksamheter. På Gästgivarevägen 5 (Bor 1:10) återfinns Karlsdal, ett fint tvåvåningshus med fasad i ljusgul, stående och liggande fasspontpanel, uppfört 1905. Byggnaden har sidorisaliter med gavlar mot vägen. Mellan dessa finns en indragen glasad veranda, med snickerier i färg med huset och infällda fält i lilablått. Pardörren i glas och trä omges av spröjsade fönster. En fint huggen stentrappa leder upp till ytterdörren. Till huset leder en spjälgrind mellan huggna grindstolpar i sten. Mot gården finns ett utskjutande trapphus. Gårdshuset har fungerat som brygghus, men är numera snickarverkstad. Sydväst om bostadshuset ligger trädgården med fruktträd och syrenberså och i tomtgränsen rinner bäcken.

*Bostadshus, Karlsdal på Gästgivarevägen 5,
uppfört i anslutning till järnvägen 1905 (Bor 1:10)*

Ännu ett påkostat trähus, Anneborg, ligger vid Gästgivarevägen 8 (Bor 1:265). Byggnaden är uppförd 1909, med plankstomme och en fasad i liggande och stående fasspontpanel. Mot vägen visar byggnaden en tidstypisk asymmetrisk fasad, med hörntorn, gavelmotiv och ett burspråk. Under 1999 fick byggnaden en gul fasadkulör.

Bor Lergård (Bor 2:29, 2:30) på Lergårdsvägen 5 är ett f d ålderdomshem. Till fastigheten hör en huvudbyggnad och två mindre flygelbyggnader. Huvudbyggnaden i två våningar är uppförd i timmer 1870 och har sexdelad plan. De två timrade envåningsbyggnaderna har liksom huvudbyggnaden en fasad i gulbeige locklistpanel. Byggnaderna flankeras av stora lönnar.

Kvarnsjön i den östra utkanten av Bor har idag ett fint miljöskapande värde, men har tidigare ingått i ett praktiskt sammanhang. Söder om kvarndammen, i en äldre del av tätortsområdet, ligger Lundboholms f d kvarn och såg (Bor 7:1) på var sin sida om vattenrännan. Kvarnen och sågen lydde tidigare under gården med samma namn. Mellan dammen och rännan finns en dammlucka. Den timrade kvarnbyggnaden med faluröd locklistpanel, på en sockel av råhuggen sten, ligger söder om rännan. Malningen i kvarnen upphörde på 1940-talet. Norr om rännan ligger sågbyggnaden, uppförd i stolpkonstruktion med en stående faluröd panel. Sågverksamheten upphörde på 1960-talet. Närmast Savéns väg återfinns pannhuset i rött tegel, uppfört på 1910-talet för att inrymma den nya kraftkällan, en ångmaskin.

Vid Savéns väg 19 återfinns en verkstadsbyggnad, uppförd 1902 (Bor 1:3). Tidigast var den smidesverkstad för jordbruks- och vagnssmide, senare även cykelverkstad.

Kvarnsjön i Bor

I det växande järnvägs- och industrisamhället etablerade sig frikyrkorna. På Ångloksvägen 39 i samhällets östra utkant ligger Filadelfia (Bor 1:49), ursprungligen Tabor, tillhörande Filadelfiaförsamlingen i Bor. Byggnaden med plankstomme och ljusgrå liggande fasspontpanel uppfördes åren 1934 – 1935, efter att församlingen hade bildats år 1933. Samlingssalen manifesteras med spetsbågiga fönster med röda snickerier och grå omfattningar.

Längs riksvägen, vid Växjövägen 12, ligger Bors Missionskyrka (Bor 1:91), uppförd av Bors missionsförsamling och invigd 1954. Byggnaden har en stadsmässig karaktär och är påkostad arkitektoniskt med en artikulerad fasad. Byggnadens röda fasadtegel har nyttjats i dekorativa element: i fasaden mot vägen finns nio nedsänkta fält i korsform, och under takfoten återfinns en profilerad list. Samlingssalen manifesteras av fyra höga spröjsade fönster mot söder. Ett större och två mindre burspråk pryder fasaden. Mångfalden av fönsterformer speglar byggnadens skiftande rumsliga innehåll.

Bors missionskyrka, invigd 1954 (Bor 1:91)

När Bors tätort expanderade under efterkrigstiden skedde det längs riksvägen och parallellvägarna öster om den. Utmed riksvägen ligger en rad femtiotalsvillor. De har alla fasader i gult tegel och är försedda med tidstypisk mönstermurning och profilering i arkitekturdetaljer och fönsteromfattningar. Längs Gärdesvägen återfinns typhus, bland annat levererade av Myresjöhus, från 1950-talet: villor i 1 eller 1 ½ plan med röda eller gula tegelfasader.

Vid Växjövägen 14 återfinns Bors skola (Värnamo-Bor 1:90), även det en femtiotalbyggnad i gult tegel.

Vid den norra utfarten från Bor, vid Värnamovägen 14 (Bor 1:60), återfinns en mindre bensinstation, uppförd på 1930-talet. Den har en tidstypisk formgivning: en enkel glasad rektangel med platt tak.

Längs järnvägslinjen mellan Göteborg och Alvesta uppfördes förutom stationsbyggnader även banvaktstugor efter typritningar. Nordväst om Bor återfinns Ingabo banvaktstuga öster om järnvägen (Voxtorps-Ingabo 1:1). Byggnaden är numera flyttad en huslängd från ursprungligt läge intill banvallen. Banvaktstugan utgörs av ett typhus i 1 ½ våning, med rödmålad rundad liggande panel, gröna fönstersnickerier och i övrigt vita snickerier. Liksom på stationshuset återfinns konsoler under takfoten. Banvaktstugan är numera tillbyggd åt söder. Till byggnaden hör uthus och jordkällare.

Byggnadsantikvarisk värdering

Bors samhälle rymmer värdefulla bebyggelsemiljöer, av vilka en del är karaktäristiska för det järnvägssamhälle som växte fram från sekelskiftet 1900. Till dessa hör järnvägsstationen av typmodell och större trävillor längs Gästgivarevägen, Karlsdal (Bor 1:10) och Anneborg (Bor 1:265). Här återfinns även det f d gästgiveriet (Bor 1:30). Till den värdefulla bebyggelsen hör några frikyrkobyggnader, Filadelfia (Bor 1:49) och Bors Missionskyrka (Bor 1:91).

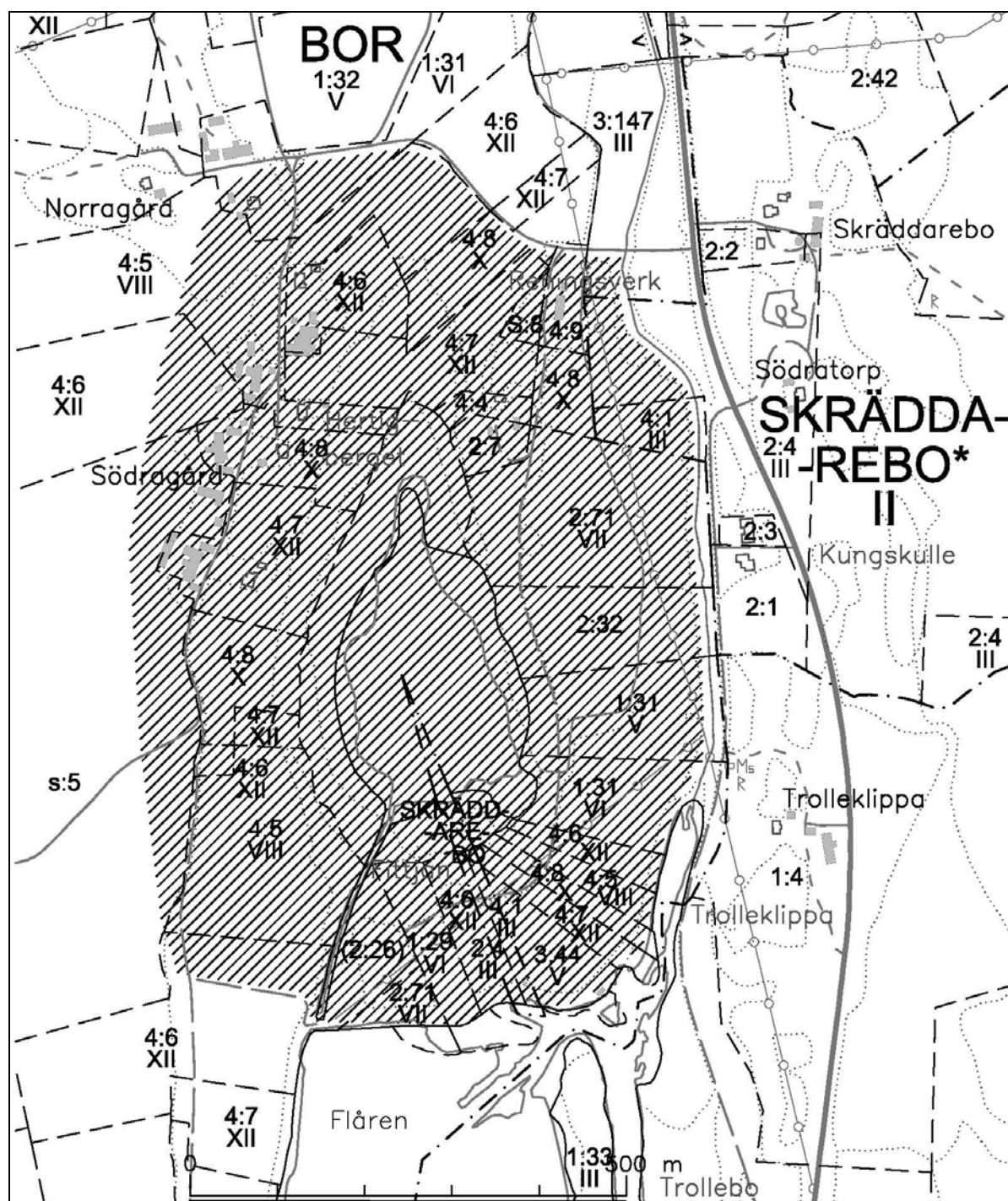
Kvarnsjön och kvarndammen har ett miljöskapande värde. Såväl Lundboholms kvarn som såg har starkt rötskadade väggar mot vattenrännan och skulle behöva friläggas från sly.

Restriktivitet iakttas vid förändring av bebyggelse med ursprunglig karaktär.

Tidigare utredningar

Kulturhistorisk utredning (objekt nr 119, 120, 121, 122, 123, 153, 1984), Värnamo kommun.

2 - Bor Södergård och Södergårdsviken

Kulturlandskapet kring en vik av sjön Flåren, Södergårdsviken, vallades in vid Bor Södergård under åren 1924 – 1927. Man ville därmed undvika att åkermarken översvämmades, då sjöarna Flåren och Furen användes som ett regleringsmagasin för vattenkraftsproduktion. Vid vallen anlades ett pumphus som pumpar upp vatten från den tidigare sjöbotten till dagens Flåren. Mitt ute på den tidigare sjöbotten fanns tidigare en öppen vattenspegel, vilken senare växt igen med buskar och träd.

För att återställa och förnygra denna våtmark har på initiativ av markägarna (Föreningen Södergårdsvikens sjörestaurering) röjningar gjorts, varvid träd och buskar borttagits. Den undervegetation som finns har frästs upp så att en vattenspegel åter framträder. Arbetet utfördes under 1999, med ekonomiskt bidrag

från svensk våtmarksfond. Målet är att efterlikna den naturliga vattennivån, med variationer mellan årstiderna. Åtgärden är ett lovvärt försök att återskapa den miljö som fanns vid 1900-talets mitt, med en våtmark lämplig som viste för exempelvis vadarfåglar, änder och sångsvanar.

Bybebyggelsen i Bor Södergård ligger på gränsen mellan den sedimentära jorden kring Flåren och moränmarken väster om byn. Byn har karaktär av en utglesad radby längs en byväg, där de utskiftade bostadshusen ligger på den östra sidan av vägen och ekonomibyggnaderna på den västra sidan. Öster och norr om byn återfinns öppen odlingsmark. Byn hade tidigare ängsmarker ända ut på Sikudden i väster, vilket en bevarad hölada vittnar om.

Längst åt söder ligger gården Bor 4:7. Manbyggnaden med frontespis och rödmålad locklistpanel och undantagsstugan avgränsas från inägomarken och fägården, på västra sidan av byvägen av ett rött spjälstaket.

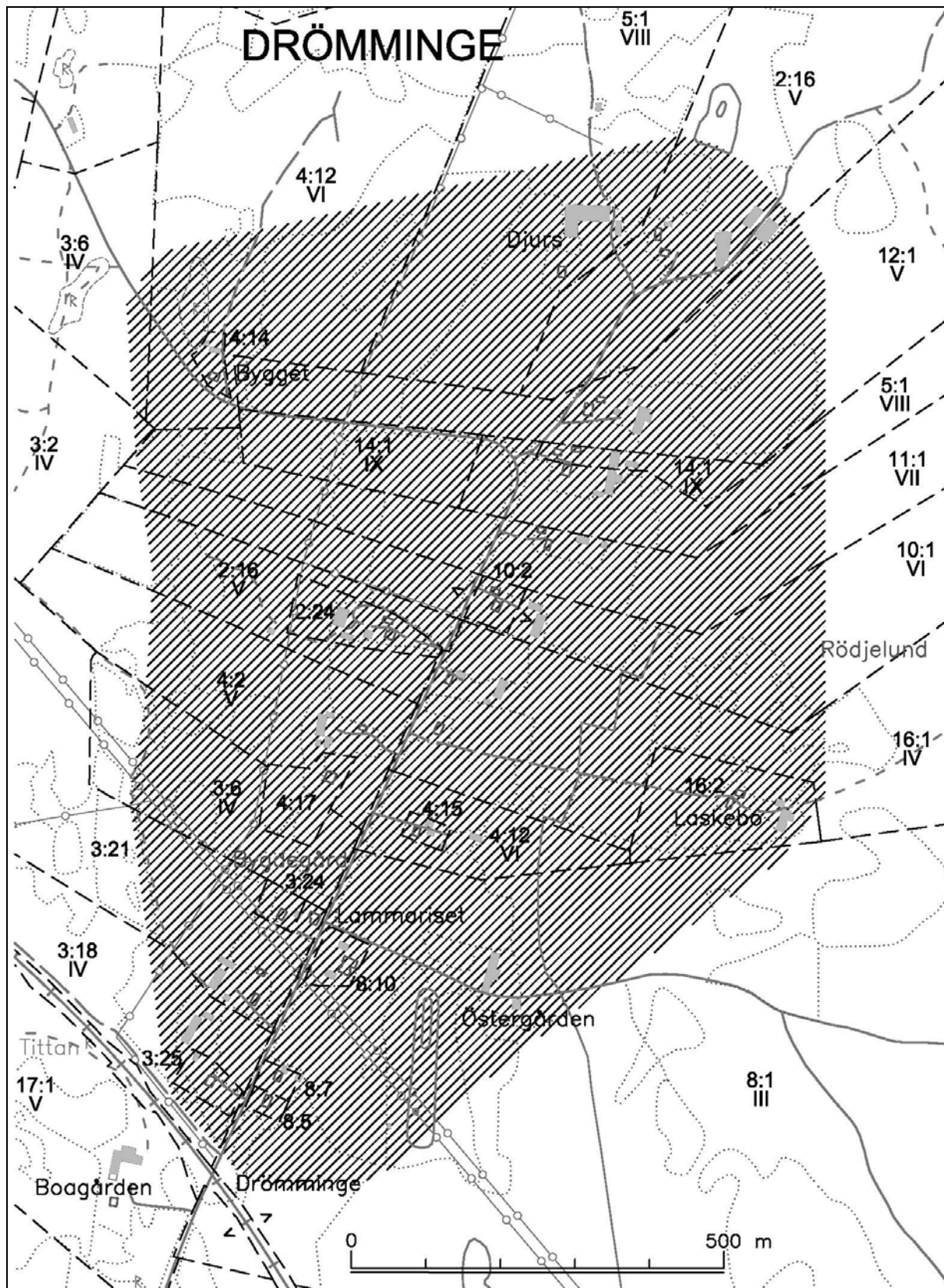

Bor 4:7 i den södra delen av Bor Södergård

På gården Bor Södergård (Bor 4:6) finns ett levande jordbruk med mjölkdjur. Fägården ligger här på samma sida av byvägen som mangården. Den timrade manbyggnaden har en gul locklistpanel och undantagsstugan en faluröd. I den välskötta trädgården återfinns två stora vårdträd, en lönn och en kastanj.

I skogsbrynet sydväst om Bor Södergård återfinns utkantsbebyggelsen Galarefällan (Bor 3:44), en backstuga. Den lilla knuttimrade enkelstugan har en faluröd locklistpanel, vita snickerier och ett tak med tvåkupigt tegel. I rummet återfinns en murad vitmenad spis. Det tredelade taket är pappspänt. Ett timrat och panelat avtråde hör till stugan. Lövträd, stora ormbunksbestånd och lupiner har trängt sig nära den övergivna backstugan.

3 - Drömminge

Drömminge är en långsträckt by, med ett öppet och anslående läge på en höjdsträckning som löper i nordnordostlig - sydsydvästlig riktning. Byn var under medeltiden en av Värnamos största byar. År 1543 fanns här 12 hemman, varav sju skatte- och fyra frälsehemman. Fornlämningarna vittnar om att bygden har haft

betydelse sedan gammalt och har en lång kontinuitet. Nordväst om den öppna odlingsmarken finns tre gravfält från yngre järnålder (fornlämningarna nr 44, 48 och 49). Gravfältens läge är aningen märkliga med tanke på att den yngre järnålderns gravfält vanligen anlades i anslutning till en gård eller till ett byläge. Gravfältet vid Bygget (fornlämning nr 48) består av 36 stycken synliga gravhögar och stensättningar. Det kraftigt skadade gravfältet undersöktes till delar 1942. Fynden, som förvaras i Voxtorps hembygdsgård, består bland annat av ett svärd, fyra knivar, fem pilspetsar, en spjutholk, sex ovala spännbucklor, två treflikiga spännen, ett runt spänne och pärlor.

Gravfält med gravhögar och stensättningar vid Bygget (fornlämning nr 48)

Från historisk tid finns ett stort antal bebyggelse lämningar efter torp och backstugor registrerade i fornlämningsregistret. När dessa var fullt uppodlade måste landskapet i Drömminge ha sett annorlunda ut. Torpställena låg då som små öar inom den välbetade utmarken. Laga skifte genomfördes i byn 1860.

Kulturlandskap i dagens Drömminge är präglad av mekaniseringen av jordbruket, vilket framgår av de stora blockformiga åkrarna. Åker- och betesmarkerna är endast delvis brukade och stora delar av dem är bevuxna med högt gräs och enstaka sly i åkerkanterna.

Byns gårdar ligger aningen indragna i ensamliggande lägen utefter hela bygatan. Flera av gårdarna har ingen markerad tomtgräns, så gränsen mellan byggnadstomt och den vallbesådda åkern är flytande. Inslaget av ny bebyggelse är begränsat. Karaktäristiskt för bebyggelsen är manbyggnadernas glasade verandor med lövsågerier, vilka oftast har ett västerläge.

När man från väster närmar sig den norra delen av byn, så är manbyggnaden på fastigheten Drömminge 12:1 det första som möter ögat. Bostadshuset, med en glasad veranda i två våningar och en numera ljusgrön profilerad locklistpanel, är uppfört 1906. Gårdshuset användes som bostad under byggnadstiden. I trädgården återfinns stora lönnar, fruktträd, bärbuskar, syrenberså. Ekonomibygnaderna ligger öster om bostadshusen.

Den norra delen av Drömminge, med fastigheterna Drömminge 12:1, 14:1 och 13:1

På gården Djurs (Drömminge 5:1) i den norra delen av byn återfinns en ladugård uppförd så sent som 1996 och planerad för lösdrift. Gården utgör en av de två kvarvarande mjölkproducenterna i byn.

Intill denna ligger Drömminge prästgård (Drömminge 2:16). Nuvarande manbyggnad, uppförd 1830, ligger kvar i sitt ursprungliga läge och är alltså inte utskiftad. Den timrade parstugan i två våningar har nya snickerier och fönster efter ursprunglig förebild. Det yngre bostadshuset på fastigheten uppfördes 1906, och användes från början som undantagsstuga. Av gårdsnamnet framgår att fastigheten brukats som prästgård. Gården har också brukats under Hindsekinds herrgård i Värnamo socken. På platsen för den nu försvunna manbyggnaden tillhörande prästgården ligger en bod, vilken under 1800-talet fungerade som skollokal. Vid avtagsvägen upp till gården återfinns en vilstol i sten, kallad "Stolen". Denna har fungerat som en mötesplats i byn.

Fastigheten Drömminge 11:1 har två bostadshus. Det större utgörs av en knuttimrad parstuga i två våningar med en vit locklistpanel och en glasad veranda med lövsågerier åt väster. Mot öster återfinns ett femkantigt trapphus med köksingång. Det mindre bostadshuset är knuttimrat i 1 ½ våning och har en fasad med vita eternitplattor. En glasad veranda vänder sig mot söder. Ett vårdträd, en stor lönn, skuggar husen.

Fastigheten söder därom, Drömminge 10:1, har en ovanlig glasad veranda. Den är inbyggd i bostadshusets nordvästra hörn, har vita lövsågerier och kulörta glasrutor. Bostadshuset renoverades under 1999.

Öster om övrig bebyggelse i byn ligger gården Laskebo Ulås (Drömminge 16:1). Manbyggnaden är uppförd 1869 och utgörs av en knuttimrad parstuga i två våningar med faluröd locklistpanel. De två skorstenarna är murade i tegel med utkragningar och krenelerade mynningar.

Gården Laskebo Ulås i den östra delen av Drömminge (Drömminge 16:1)

Väster om byvägen återfinns bland annat ännu en gård med namnet Drömminge prästgård (Drömminge 2:24). Från byvägen upp mot manbyggnaden leder en liten allé som bland annat består av lönnar.

Söder om denna ligger Drömminge bygdegård (Drömminge 3:24). Byggnaden tjänstgjorde tidigare som Drömminge missionshus, uppfört på 1910-talet. Drömminge bygdegårdsförening bildades 1987 och sedan 1989 har byggnaden fungerat som bygdegård. Drömminge missionsförsamling hyr numera in sig i lokalen.

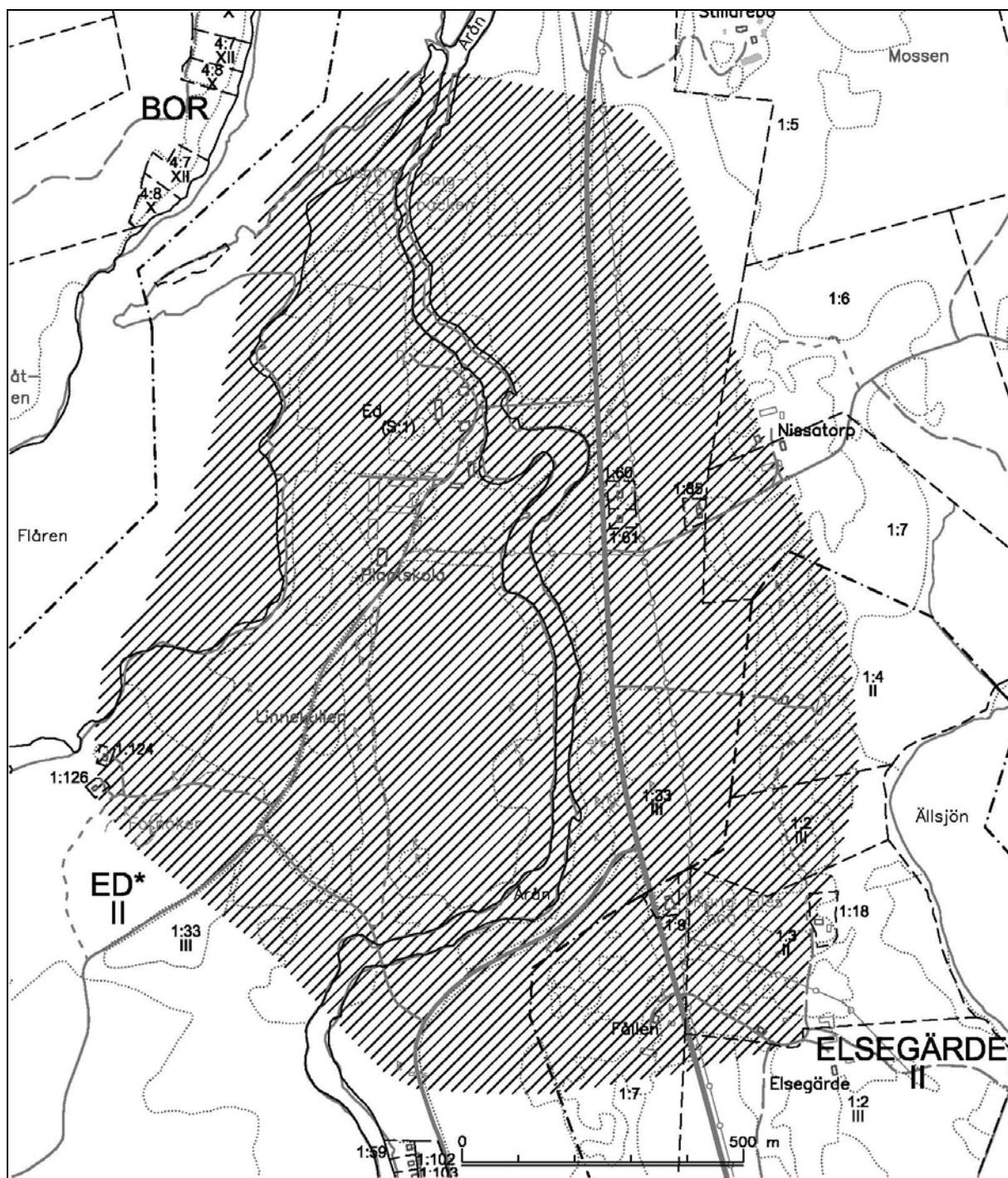
Byggnadsantikvarisk värdering

Gravfältet från yngre järnålder i Bygget (fornlämningarna nr 44, 48) utgör fornlämningar av riksintresse. Restriktivitet iaktas vid förändringar av bebyggelse med ursprunglig karaktär. Önskvärt vore att landskapet hålls öppet genom odling och bete i en större utsträckning än vad som nu är fallet, för att bibehålla byns karaktär av historiskt betydelsefull jordbruksbygd.

Tidigare utredningar

Kulturhistorisk utredning (objekt nr 124, 125, 1984), Värnamo kommun.

4 - Edhs herrgård

Edhs herrgård utgör och ingår i ett större riksintresse för kulturmiljövården (riksintresse nr 10, Jönköpings län (se ovan under Rydaholm, området Getaryggarna).

Godset Edh (Ed 1:33) tillhörde under medeltiden ätten Trolle, vilken även var stor markägare på andra håll i landet. Under senmedeltid var Edh ett stort gods, omfattande 10 ½ gård.

En försvarsanläggning, en fogdeborg, uppfördes under tidig medeltid på en smal utskjutande udde där sjön Flåren och Årsån möts norr om nuvarande Edhs gård. Borgen omtalades för första gången i skrift på 1360-talet i samband med striderna mellan folkungarna och mecklenburgarna. Trolleborg brändes ned i samband med

Engelbrektsupproret 1434. År 1989 genomfördes en arkeologisk undersökning på platsen. Man fann då ett nytt läge för borgen. Till följd av vattenregleringar ligger delar av lämningen under vatten tidvis.

Området har haft stor historisk betydelse, vilket speglas i förekomsten av fornlämningar. Av äldre fornlämningar är bronsåldern rikt representerad av stora rösen, t ex "Kung Elles hög" (fornlämning nr 22) öster om Edh. Bevarade lämningar från järnålder är få. Att området ändå har varit betydande under yngre järnålder markeras av den runsten (fornlämning nr 18) som finns längs den gamla vägsträckningen en bit söder om Edhs gård. Runskriften från 1000-talet tyds: *"Toste gjorde denna minnesvård efter Ätte sin son."* Stenen har en mer sentida inskription på den andra sidan. Denna, med en blandning av runskrift och latinsk skrift, är inhuggen av assessor Erik Monthan i början av 1800-talet.

Runstenen vid den gamla vägsträckningen, söder om Edhs gård (fornlämning nr 18)

Edhs gård ligger på näset mellan Flåren och Årån, omgivet av ett öppet och flackt jordbrukslandskap. Landskapet runt Edh är präglad av den långa säteriperioden och de sedimentära jordarterna. Åkrarna är stora och blockformiga, vilket tyder på ett hårt mekaniserat brukningssystem. Större delen av Edhs marker disponeras av en plantskola, vilken driver upp granplantor. Tyvärr har höga stängsel måst resas runt planteringarna som en följd av rådjurens skadeverkan, vilket påverkar landskapsbilden negativt. Mellan de blockformiga åkrarna finns trädridåer och impediment, bevuxna med ädla lövträd med ett stort inslag av ek.

Årån norr om Edhs gård

Huvudbyggnaden nås från öster genom en allé med stora askar och lönnar, och via en stenbro över Årån, försedd med ett vitmålat räcke i järnsmide. Stenbron uppfördes under 1920-talet och ersatte då en äldre träbro. Två brobyggnader, två mindre paviljonger från 1800-talets mitt, möter på andra sidan bron. Dessa har fasader i liggande ljusgul fasspontpanel och helvalmade tak täckta med röd falsad plåt. Den norra byggnaden användes som mangelbod, den södra som tvätt- och bagarstuga.

Huvudbyggnadens äldsta delar stammar från 1790-talet. År 1848 gjordes en större om- och tillbyggnad, vilket årtalet i vindflöjeln på taket anknyter till. Den långsträckt byggnaden är uppförd i två hela våningar och en mezzaninvåning, en lägre övervåning. Den nyklassicistiska byggnaden har ett markerat mittparti med en frontespis som kröner tre rundbågiga fönster, omgivna av kolonnmotiv. Under frontespisen återfinns entréverandan med vitmålade lövsågerier och ovanför denna en balkong. Den timrade byggnaden har en fasadbeklädnad av liggande ljusgul fasspontpanel. Det flacka taket är helvalmat och är täckt av röd, falsad plåt. Interiört är byggnaden till stora delar förändrad.

En gräsrunnel framför huvudbyggnaden är försedd med damm och solur. Grusplanen framför huset kantas av stora vita snäckor.

Herrgårdsbyggnaden på Edhs gård

Huvudbyggnaden flankeras av två flygelbyggnader. Den norra flygeln utgörs av en magasinsbyggnad från 1800-talets mitt. Det timrade huset har en ljusgul, profilerad locklistpanel och vitmålade snickerier med lövsågeridetaler. Den södra flygelbyggnaden har tjänstgjort som arrendatorsbostad. Liksom den norra flygeln är den uppförd vid 1800-talets mitt, en timrad byggnad med ljusgul, profilerad locklistpanel. Den har dock förändrats till sin karaktär vid en renovering, genomförd 1938. Trädgården som omger byggnaderna har en parkkaraktär, med gräsmattor och stora lövträd.

Intill Årån, norr om huvudbyggnaden, ligger ett båthus med faluröda jalusiväggar uppfört i regelverk. Under gavelröstena bildar ett vitmålat spjalverk en solfjäder-form. I stensockeln finns ett fragment av en runsten infogad. Ljud och ljus ger byggnaden dess karaktär: genom det kluckande vattnet under golvet och ljuset som silar in genom spjalverket.

Båthuset på Edhs gård

Väster om båthuset återfinns två magasinsbyggnader. Det större sädesmagasinet är uppfört i sten, vilket är ovanligt, med en vit spritputsad fasad och slätputsade hörn och fönsteromfattningar. Fönsteröppningarna är försedda med järngaller med inåtgående järnluckor innanför. Det branta sadeltaket är täckt med enkupigt tegel. Olika uppgifter finns, rörande magasinets ålder. Kanske utgör det den äldsta byggnaden på gården och kan då dateras till 1500- eller 1600-talet; kanske är den uppförd på 1720-talet.

En timrad, faluröd f d smedja återfinns längs Årån, norr om och på avstånd från övriga byggnader. Byggnadens nedre del är av sten, med en faluröd knuttimrad överbyggnad. Invändigt återfinns en ässja murad i tegel, med tillhörande bälg.

Söder om herrgårdsanläggningen återfinns tidigare tjänstebostäder och ekonomibyggnader. Hit hör ett bostadshus som tidigare har fungerat som arbetarbostad och snickarverkstad, samt en arbetarbostad som i källarvåningen tidigare inrymt gårdens mejeri. En f d vagnsbod från 1800-talets första hälft är uppförd i skiftesverk och timmer, liksom ett f d sädesmagasin från 1800-talets mitt. Det f d vagnsstallet, uppfört omkring sekelskiftet 1800, är knuttimrat och har en faluröd locklistpanel. Gaveln mot öster kröns av en vällingklocka. En torklada och ett f d sädesmagasin från 1800-talets mitt är uppförda i stolpkonstruktion med faluröda jalusiväggar. De

äldre välhållna ekonomibygnaderna kompletteras av en ladugård från 1937 och yngre magasinsbyggnader, uppförda för plantskolans behov.

Sydväst om Edhs gård ligger släktföreningens privata gravplats i en dunge på en kulle, Linnekullen. Ett smidesstaket omhägnar gravar och gravstenar. Gravplatsen anlades i slutet av 1800-talet. Gravplatsen skyddas inte av kulturminneslagen. Vårdfrågan bör klaras ut.

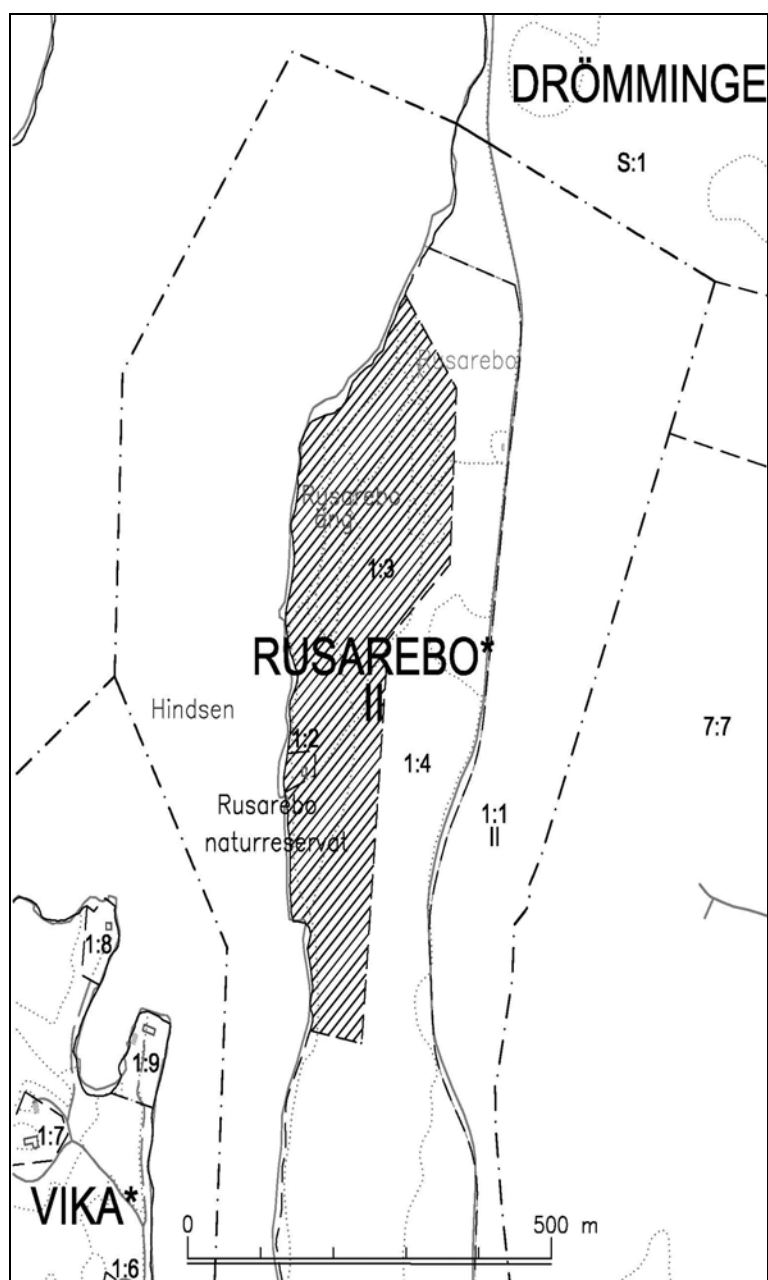
Byggnadsantikvarisk värdering

Edh ingår i riksintresset Getaryggarna (riksintresse nr 20, Jönköpings län, se vidare ovan under Rydaholm). Edhs herrgård förklarades som byggnadsminne 1992. Motiveringen för byggnadsminnesförklaringen var: *"Edhs herrgård är en sammanhängande kulturmiljö, där både byggnader och fornlämningar har ett stort kulturhistoriskt värde"*. Byggnadsminnesförklaringen omfattar huvudbyggnaden, norra flygeln, paviljongerna vid bron, båthuset, det äldre sädesmagasinet och smedjan. Inom ett större avgränsat område får ingen ytterligare bebyggelse tillkomma. Bebyggelse med ursprunglig karaktär får inte förändras eller förvanskas. Länsstyrelsen har upprättat förslag till skyddsföreskrifter. Runstenen från vikingatid/medeltid (fornlämning nr 18) utgör en fornlämning av riksintresse. Den privata gravplatsen på Linnekullen skyddas inte av fornminneslagen, och ansvaret för vård och skötsel är oklart.

Tidigare utredningar

Objekt av länsintresse i Fysisk riksplanering (1973),
Översiktlig naturinventering i Värnamo kommun (1975), Värnamo kommun.
Kulturhistorisk utredning (område nr 47, objekt nr 159, 1984), Länsstyrelsens byggnadsminnesförklaring (1992).

5 - Rusarebo

På sjön Hindsens sydliga östra sida ligger den hävdade lövängen Rusarebo. Området är förklarat som naturreservat. Till de botaniska värdena hör de värdefulla lavar som har hamlade askar som värdräd.

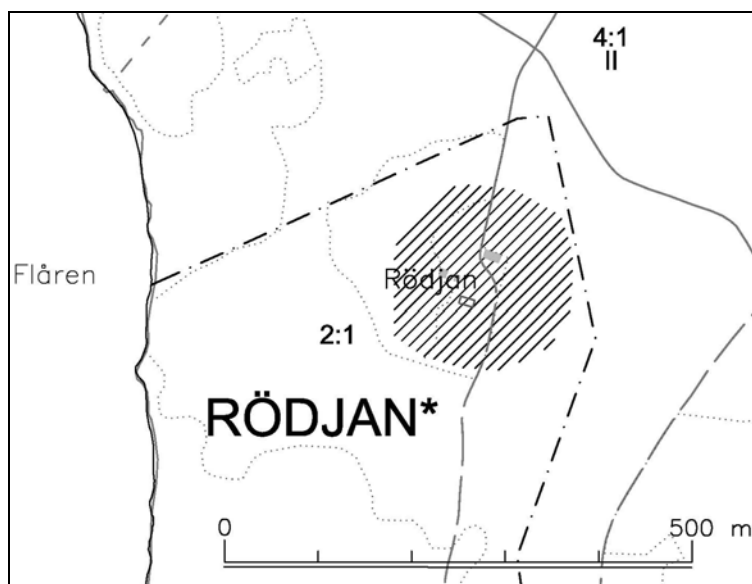
Byggnadsantikvarisk värdering

Landskapsbilden med den hävdade lövängen har ett mycket högt bevarandevärde. Värdet förutsätter ett fortsatt hävdande av traditionellt slag, med lövtäkt och slåtter. En skötsel- och vårdplan har upprättats. (Reservatsområdet har, efter inventeringen, utökats.)

Tidigare utredningar

Bevarandeprogram för odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden (objekt nr 162, 1992), Länsstyrelsen.

6 - Rödjan

Rödjan 2:1 är en ensamgård som ligger öster om sjön Flåren, omgiven av omfattande skogsområden. Manbyggnaden är av typen parstuga, uppförd 1864, knuttimrad i 1 ½ våning med faluröd locklistpanel. Byggnaden har halvmåneformade fönster, lunettfönster, i vindsvåningen. I anslutning till manbyggnaden finns en ålderdomlig loftbod med svalgång och utvändig trappa på dess östra långsida. Boden är uppförd 1777. På den norra sidan av vägen återfinns ladugården.

Byggnadsantikvarisk värdering

Rödjan har ett kulturhistoriskt intresse som ensamliggande gård. Den ålderdomliga loftboden med svalgång är en intressant och värdefull byggnad, men är i behov av underhåll och behöver friläggas från vegetation.

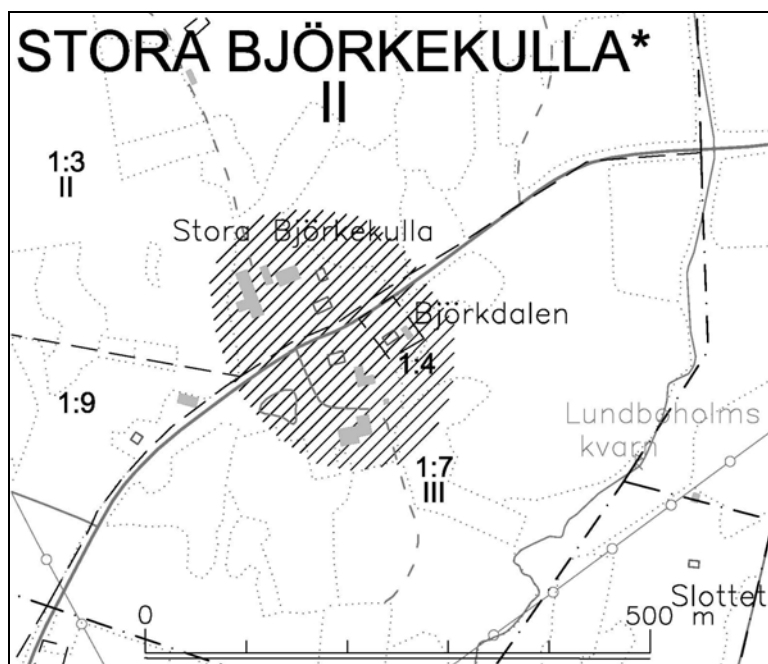
Tidigare utredningar

Kulturhistorisk utredning (objekt nr 126, 1984), Värnamo kommun.

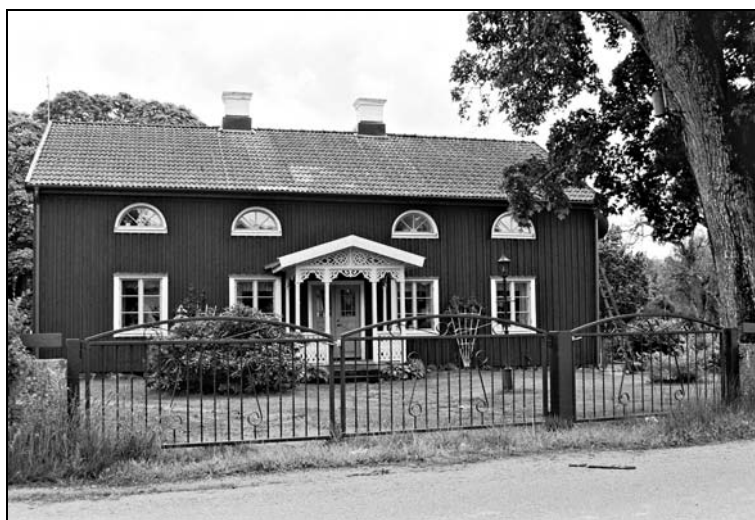
Ensamgården Rödjan 2:1

7 - Stora Björkekulla

På vardera sidan om vägen ligger två större gårdar, vilka ursprungligen har hört samman.

Stora Björkekulla 1:7 söder om vägen har en manbyggnad uppförd 1861, en timrad parstuga i 1 ½ våning. Efter renovering 1991 har byggnadens tidigare ljusgrå locklistpanel ersatts av en faluröd. Panelen försågs med den ljusare faluröda kulören. De ursprungligen halvmåneformade fönstren i övervåningen återställdes. Fönstersnickerierna är ockrafärgade, i enlighet med framskrapade äldre färgprov. En veranda med lövsågerier i vitt och ockra vänder sig mot norr.

Stora Björkekulla 1:7, manbyggnad renoverad 1991

På Stora Björkekulla 1:3 norr om vägen återfinns två bostadshus. Det större, uppfört 1876, har sexdelad plan, ljusgul locklistpanel, frontespis på långsidorna åt söder och norr samt ett grått skiffertak. Frontespisen byggdes till på 1910-talet. Undantagsstugan har en äldre stomme än huvudbyggnaden och har flyttats från vägen in på tomten norr om det större huset. Byggnaden har tidvis tjänat som

slaktbod, verkstad mm, men är nu bostad. Till fastigheten hör en ladugård uppförd 1956, med en yngre del från 1961. Den är uppförd i rött tegel, med betongglas och eternittak. Djurhållningen med mjölk- och köttdjur upphörde dock på 1970-talet.

Nordost om Stora Björkekulla 1:7 ligger Björkedalen (Stora Björkekulla 1:4), avstyckad från den förra och med en fastighet uppförd omkring 1910. Bostadshuset är numera om- och tillbyggt.

Byggnadsantikvarisk värdering

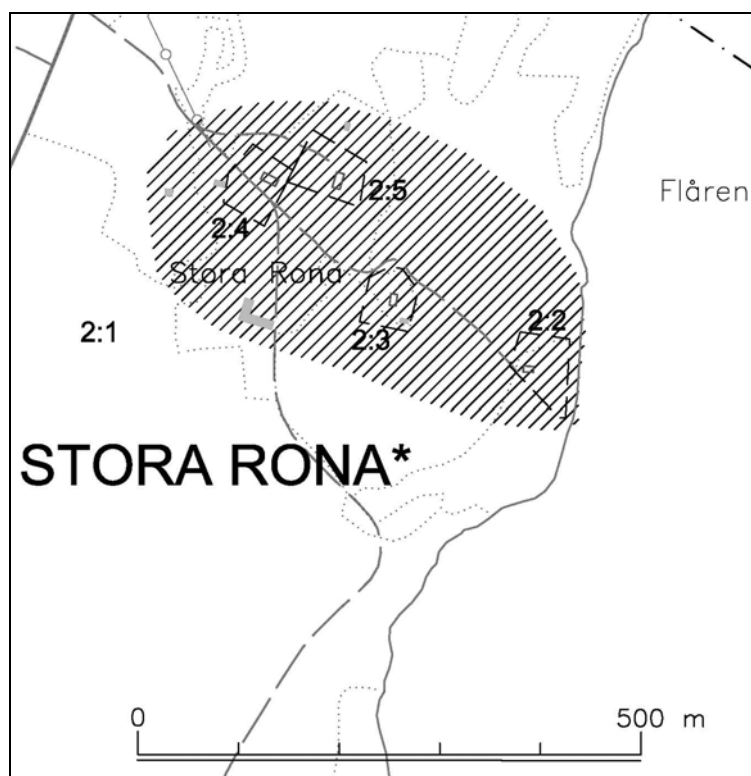
Manbyggnaderna i Stora Björkekulla är välbevarade, och gårdarna ingår i ett fint bebyggelsesammanhang.

Restriktivitet iakttas vid förändring av bebyggelse med ursprunglig karaktär.

Tidigare utredningar

Kulturhistorisk utredning (objekt nr 118, 1984), Värnamo kommun.

8 - Stora Rona

Omgiven av igenväxande betes- och hagmarker ligger byn Stora Rona. Bebyggelsen ligger runt byvägen som sträcker sig ned till den västra sidan av Flåren. Närmast sjön är marken sank, bevuxen med lövskog, sly och stora ormbunksbestånd.

Ursprungligen har i byn funnits fyra gårdar, vilket kan spåras i de stengrunder som finns kvar efter man- och ekonomibyggnader. Längst västerut i byn ligger fastigheten Stora Rona 2:4, med en timrad manbyggnad av typ parstuga från 1800-talets mitt, med faluröd locklistpanel. De tillhörande ekonomibyggnaderna ligger på den södra sidan av bygatan. Gården har varit arrendegård under Lundboholms herrgård, men friköptes senare. Fram till 1998 fanns mjölkdjursbesättning på gården. En begränsad del av marken betas och slåttervallar slås.

I nordost återfinns fastigheten Stora Rona 2:5, även denna med ett timrat bostadshus av typ parstuga från 1800-talets mitt med faluröd locklistpanel. Bostadshusen på bägge gårdarna omges av stora lövträd, ask och lönn.

Nere vid sjön återfinns en knuttimrad enkelstuga med faluröd locklist (Stora Rona 2:2). Ovanför pardörren i liggande vitmålad fasspont återfinns en soldattavla med texten "No 89 Östbo Kompani Kongl. Jönköpings Reg te". Detta "knektatorp" tillhörde en rote bestående av fyra gårdar. Mellan soldattorpet och Flåren återfinns resterna efter en ladugårdsgrund.

Byggnadsantikvarisk värdering

Restriktivitet iakttas vid förändring av bebyggelse med ursprunglig karaktär. Det f d soldattorpet bör därvid särskilt beaktas. Önskvärt vore att betes- och hagmarkerna hålls öppna genom bete i större omfattning än vad som idag är fallet.

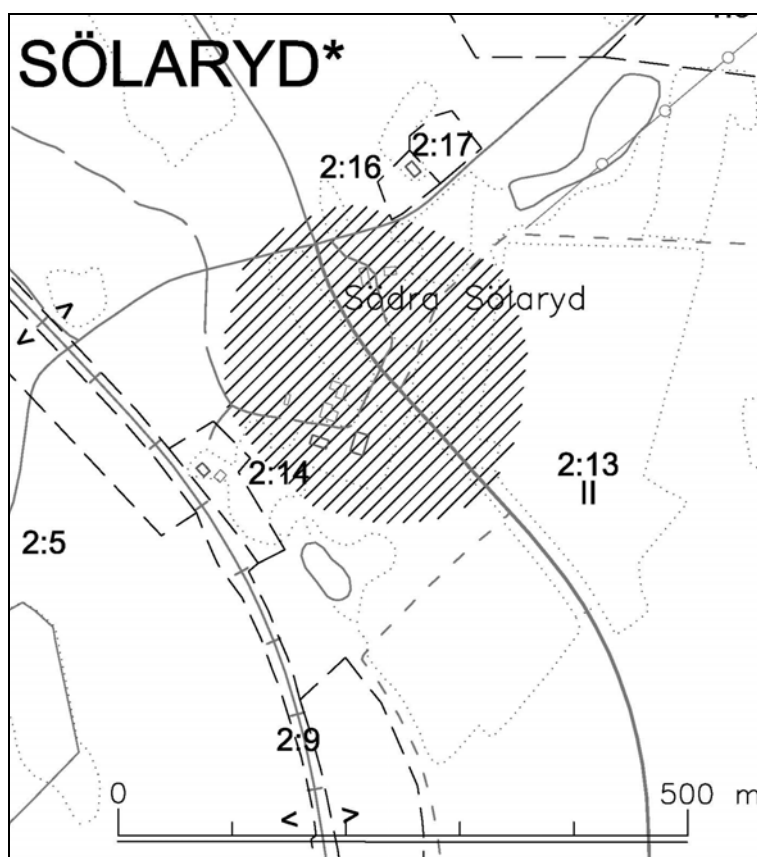
Tidigare utredningar

Kulturhistorisk utredning (objekt nr 127,1984), Värnamo kommun.

F d soldattorp i Stora Rona, med soldattavla ovanför dörren (Stora Rona 2:2)

9 - Sölaryd

Södra Sölaryd (Sölaryd 2:13) vid vägkorsningen mot Värmeshult i den sydöstra delen av Voxtorp utgörs av en ensamliggande större gård. Gården omges av ett öppet odlingslandskap med åker och äng, där marken är utarrenderad. Odlingslandskapet avgränsas av blandskog, med lövträd och gran.

Från vägen leder en mindre allé med stora lönnar fram till mangården. Denna omges av en tät granhäck. Mangårdens byggnader är uppförda omkring 1860. Manbyggnaden utgörs av en salsbyggnad, uppförd i 1 1/2 våning. Den står på en hög stengrund, men under hörnknutarna är sockeln uppbyggd av rött tegel. Den timrade byggnaden har en fasadbeklädnad av ljust gulbeige profilerad locklistpanel. Under denna målning framgår det att byggnaden ursprungligen har varit faluröd. Pilastrar målade i vitt återfinns på hörnknutar och frontespis. Taktäckningen består av falsad röd plåt. Huvudfasaden vänder sig mot norr. Under frontespisen återfinns en veranda med balkong ovanför. På baksidan av huset finns rester av en köksträdgård med fruktträd, bärbuskar, syrener och kastanj. Flygelbyggnaden nordväst om huvudbyggnaden är även den timrad och försedd med samma typ av panel. Mittemot denna ligger en magasinsbyggnad. Även denna har en faluröd kulör under nuvarande fasadfärg.

Utanför mangården och norr om allén återfinns en f d bryggstuga och en ladugård, timrad och försedd med ljusgul locklistpanel och enkupigt taktegel. Öster om vägen finns en körbrygga i sten, en rest efter den ekonomibygnad som tidigare legat här.

Byggnadsantikvarisk värdering

Fastigheten är inte bebodd och byggnaderna är i behov av upprustning, liksom trädgården. Möjligen kan man tänka sig att byggnaderna återfår den faluröda färgsättning som de förmodligen ursprungligen har haft.

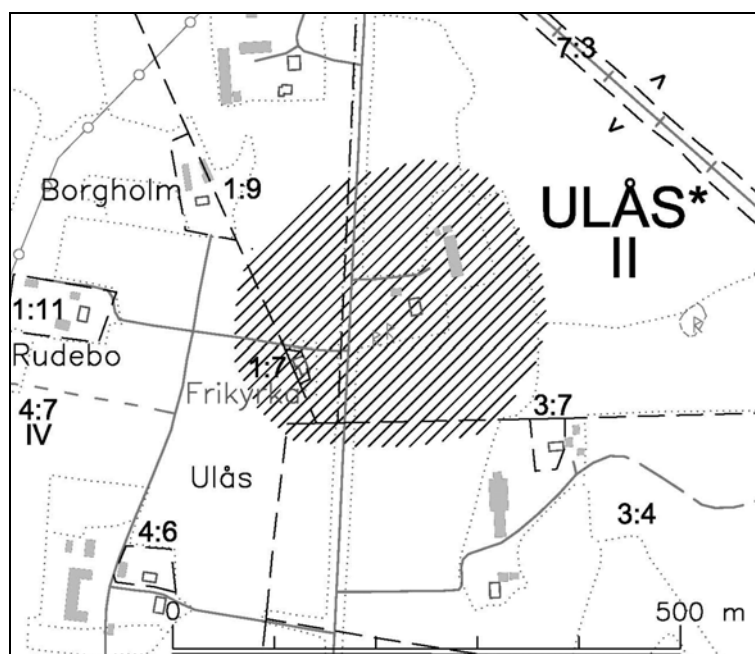
Tidigare utredningar

Kulturhistorisk utredning (objekt nr 128, 1984), Värnamo kommun.

Manbyggnaden på Södra Sölaryd (Sölaryd 2:13)

10 - Ulås

Ulås by, i den nordvästra delen av Voxtorps socken, ligger i ett öppet vidsträckt odlingslandskap med åker- och ängsmarker. Till viss del återfinns stenmurar i ägogränserna. Bebyggelsen ligger samlad efter vägen, den gamla sträckningen av riksväg 27, som sträcker sig i nordsydlig riktning.

Mitt i byn, på vägens östra sida, ligger den f d prästgården Ulås Skattegård (Ulås 7:6). Till manbyggnaden leder en grusad väg, omgiven av en allé med stora kastanjer och lönnar. Manbyggnaden av typen parstuga är uppförd på 1840-talet och är knuttimrad i bottenvåningen och har resvirke i övervåningen. Byggnaden har en faluröd locklistpanel, halvmåneformade fönster i vindsvåningen, tandsnittsfris under takfoten och enkupigt tegel som taktäckning. Spegeldörrarna i par har en profilerad dekor med romber.

Intill bostadshusets norra gavel ligger den f d arrendatorsbostaden, en knuttimrad enkelstuga, också den från 1840-talet.

Nordost om manbyggnaden återfinns yngre ekonomibygnader med ladugård och höns hus.

Öster om gårdsanläggningen vidtar odlingsmarken och bortanför denna, utmarken med blandskog.

Före detta prästgården Ulås Skattegård (Ulås 7:6)

På den västra sidan av vägen återfinns Ulås missionshus (Värnamo-Ulås 1:7). Missionshuset invigdes 1908, en enkel byggnad byggd i regelverk, försedd med en faluröd locklistpanel. Ovanför entrén mot öster återfinns en utsågad profil med devisen, *"I folk hören Herrens ord!"*. Samlingssalen manifesteras genom fönster med färgade, vattrade glasrutor. En tillbyggnad åt väster, innehållande kök och lilla salen, tillkom 1980.

Byggnadsantikvarisk värdering

Den f d prästgården med arrendatorsbostad är av kulturhistoriskt värde i kraft av sin tidigare funktion, och har en välbevarad manbyggnad.

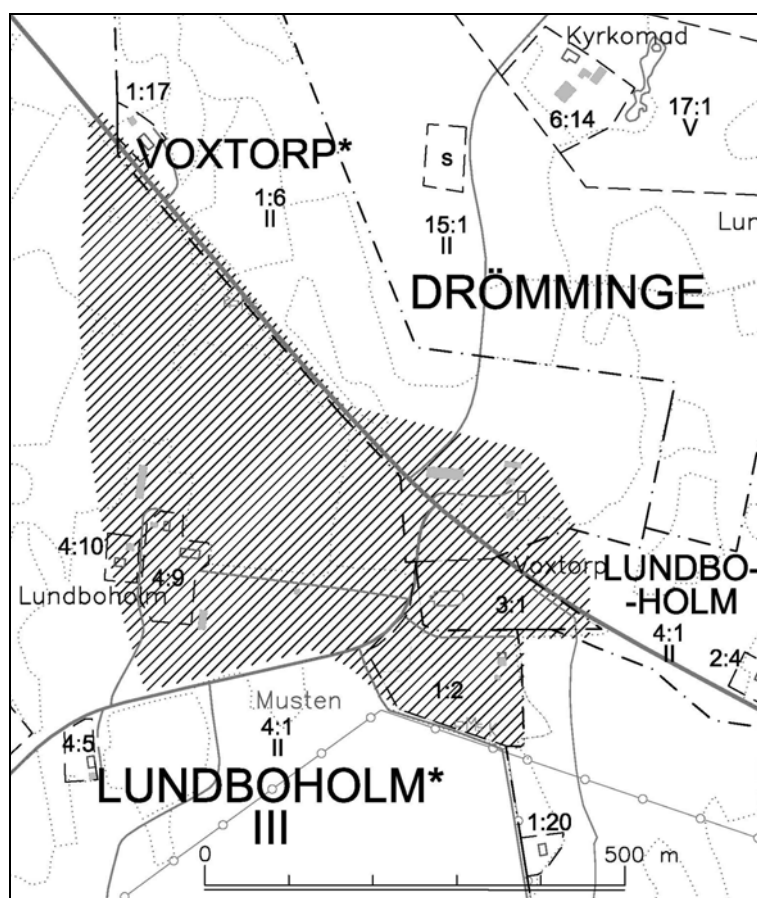
Restriktivitet iaktas vid förändring av bebyggelse med ursprunglig karaktär.

Tidigare utredningar

Kulturhistorisk utredning (objekt nr 129, 1984), Värnamo kommun.

Frikyrkligheten i Jönköpings län (1999-2002), Länsstyrelsen.

11 - Voxtorps sockenkärna, Lundboholms gård

Voxtorps kyrka ligger några kilometer nordväst om tätorten Bor. Kyrkan intar till synes inte en central plats i en sockenkärna, då den bebyggelse som traditionellt karaktäriserar en sådan, här ligger något spridd. Man får dock tänka sig kyrkans en gång centrala läge mellan de betydande byarna Rona, Björkekulla, Ulås och Drömminge. Voxtorps kyrka är typisk för de småländska nyklassicistiska kyrkobyggnaderna: en salkyrka uppförd i sten med inslag av tegel, vitkalkad och med ett torn avslutat med en öppen trälanternin. Kyrkan uppfördes under åren 1841 – 1843, efter en ritning av Samuel Enander på Överintendentämbetet, daterad 1839. Som underlag fanns ett förslag ritat av den lokale byggmästaren Andreas Bengtsson. Kyrkan invigdes 1845. Voxtorps kyrka kom att bli förebild för de senare uppförda kyrkobyggnaderna i Tännö och Bredaryd. Kyrkan ersatte en medeltida stenkyrka på samma plats, vilken revs i samband med att den nya uppfördes.

Från Voxtorps kyrka leder en allé med stora ädellövträd, bl a bok, upp mot gården Lundboholm väster om kyrkan. Allén flankeras närmast gården av höga och vällagda stenmurar. Sådana återfinns även norr om gårdsanläggningen, i gränsen mot den odlade marken.

Lundboholms gård omtalas i skrift redan under 1400-talet och tycks redan då ha utgjort en herrgårdsanläggning. Den ursprungliga manbyggnaden från 1600-talet brann ned 1873. Den nuvarande huvudbyggnaden utgjorde tidigare flygel till den förra, och är uppförd i en våning. Byggnaden renoverades runt 1980 och är exteriört tämligen förändrad. Nordväst om denna återfinns ett mindre bostadshus från slutet av 1700-talet, som på den södra gaveln har en stapel med vällingklocka, krönt av en vindflöjel. Bägge bostadshusen är timrade och har en fasadbeklädnad med gulbeige locklistpanel. Söder om bostadshusen finns en modern trädgårdsanläggning.

Sydost och nordväst om huvudbyggnaden återfinns en äldre ladugård, uppförd i skiftesverk och andra ekonomitrymmen. Beteshagarna söder om gården betas. År 1945 såldes Lundboholm och marken avstyckades. En del underlydande gårdar friköptes i samband med detta.

Till gården har även hört Lundboholms kvarn och såg, belägna vid kvarndammen inne i Bor.

Byggnadsantikvarisk värdering

Allén med ädellövträd och de vällagda stenmurarna utgör viktiga inslag i miljön kring Lundboholms gård. Önskvärt är att herrgårdslandskapet hålls öppet genom odling och bete. Restriktiviteten iaktas vid förändring av byggnader med ursprunglig karaktär.

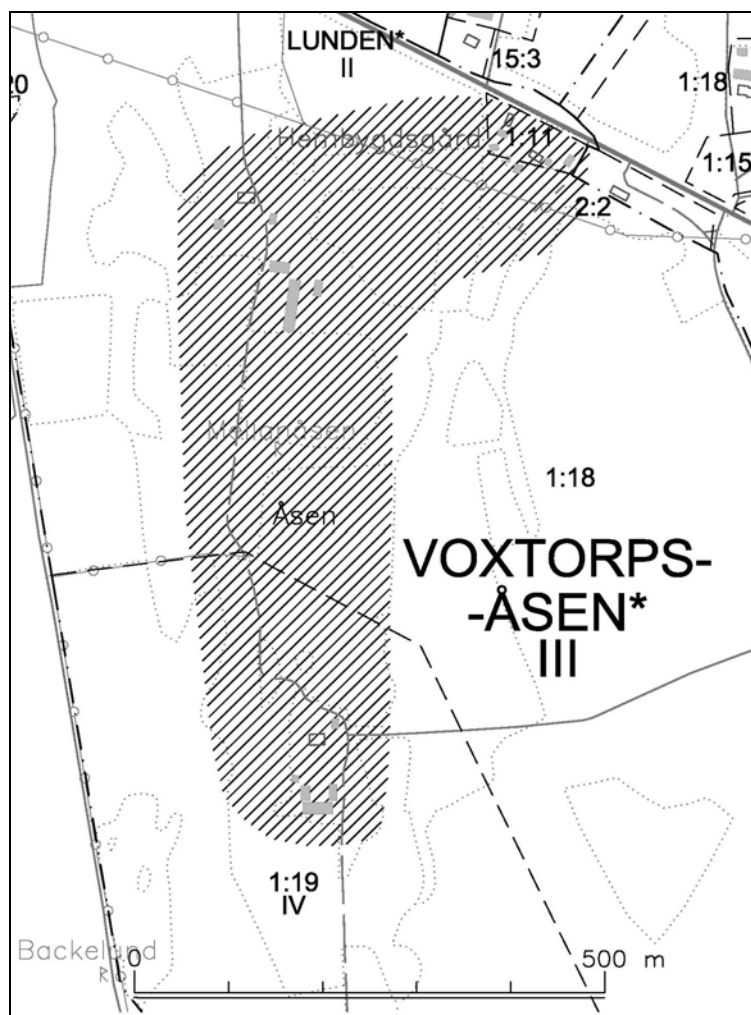
Tidigare utredningar

Översiktlig naturinventering för Värnamo kommun (1975), Värnamo kommun.
Kulturhistorisk utredning (område nr 48, 1984), Värnamo kommun.

Bostadshus från slutet av 1700-talet på Lundboholm (Lundboholm 4:9)

12 - Voxtorps-Åsen

Sydost om Voxtorps kyrka och söder om väg 27 återfinns gårdarna Norråsen (Voxtorps-Åsen 1:18) och Söråsen (Voxtorps-Åsen 1:19). Gårdarna flyttade till nuvarande lägen i samband med laga skiftets genomförande 1846. Den ursprungliga bytomten låg mellan de befintliga gårdslägena.

Fram till Norråsens manbyggnad leder en allé kantad av stora bokträd från riksväg 27. Mot allén vänder sig en praktfull veranda i två våningar, med lövsågerier i vitt med infällda mörkgröna fält. Den timrade manbyggnaden, med vitmålad locklistpanel som fasadbeklädnad, är uppförd 1882. I en halvcirkel mellan allén och bostadshuset finns en trädridå bestående av fullvuxna lövträd, bl a alm, ek och lönn.

Sydost om manbyggnaden återfinns en f d drängstuga från 1880-talet, knuttimrad med faluröd locklistpanel. Ovanför pardörren i liggande och stående fasspontpanel finns ett småspröjsat överljusfönster. Sydväst om manbyggnaden ligger ett f d sädesmagasin och avträde, också det från 1880-talet, knuttimrat med faluröd locklist. Till gården hör även ekonomibyggnader av yngre datum. Betesmarken hålls öppen av betande får och tjurar.

Norråsen med den praktfulla verandan med lövsågerier (Voxtorps-Åsen 1:18)

Gården Söråsen ligger på ett höjdläge, omgiven av åker- och ängsmark. Söråsens manbyggnad utgörs av en timrad tvåvåningsbyggnad med sexdelad plan, uppförd av den lokale byggmästaren Andreas Bengtsson 1847. Byggnaden helrenoverades 1990. Den numera gulbeige locklistpanelen var faluröd fram till 1900-talets början. Sadeltaket har valmade gavelspetsar. Fönstren är försedda med ett triangulärt överstycke. I övrigt finns på gården byggnader med tidigare funktioner som hölada, vagnslider och svinhus.

Intill riksväg 27 återfinns Voxtorps hembygdsgård (Voxtorps-Åsen 1:11). Voxtorps hembygdsförening bildades 1933 och samma år började Gammelgården som hembygdsgården ursprungligen kallades, att anläggas. Gammelgården fungerade till en början även som församlingshem och bygdegård. Till byggnaderna hör bl a en framkammarsstuga med ryggås från 1720-talet och en utskottsbod från 1700-talet, bägge flyttade från Lilla Björkekulla. En utskottsbod flyttad från torpet Slottet stammar från 1800-talets början. Nystugan, en parstuga från 1700-talets slut och tidigare hemmahörande i Tagel och på Ulås Skattegård, är inredd som en museal boendemiljö.

Byggnadsantikvarisk värdering

Allén med bok och ridån av stora lövträd i anslutning till Norråsen utgör viktiga inslag i gårdsmiljön och ger karaktär åt denna. Den praktfulla verandan på gårdens manbyggnad har ett stort arkitektoniskt värde.

Restriktivitet iakttas vid förändring av byggnader med ursprunglig karaktär på Norråsen och Söråsen. Önskvärt är att landskapet hålls öppet genom odling och bete.

Tidigare utredningar

Kulturhistorisk utredning (objekt nr 130, 131, 134, 1984), Värnamo kommun.